

Nr 1017

Av herr Ullsten m. fl., *angående naturvården inom de svenska fjällområdena.*

(Lika lydande med motion nr 869 i Första kammaren)

Under 1960-talet har väsentliga förändringar till det bättre ägt rum beträffande naturvård och förutsättningarna för ett mera allmänt friluftsliv. En ny naturvårdslag, en utbyggd statlig förvaltning under ledning av statens naturvårdsverk och höjda anslag för inköp av värdefulla markområden samt ökade resurser för naturvårdsforskning är olika moment i denna upprustning. Vad som av ålder betecknats som den kulturella naturvården har främst strävat att säkerställa områden, som fordras för vetenskaplig forskning, att bevara exempel på det äldre odlingslandskapet eller att slå vakt om detaljer i landskapet, som är av betydelse ur estetisk eller kulturell synpunkt. Den sociala naturvården åter eftersträvar främst att säkerställa tillräckliga områden för rekreation och friluftsliv. Ur samhällelig synpunkt är den kulturella och den sociala naturvården lika viktiga och i hög grad beroende av varandra.

I det grundläggande betänkandet från 1960 års naturvårdsutredning karakteriserades situationen vid 1960-talets början så, att det nuvarande beståndet av skyddade objekt ur kulturell synpunkt var föga representativt för svensk natur och ur social synpunkt regionvis klart otillräckligt. Detta omdöme kan med fog sägas alltjämt vara giltigt i fråga om nationalparkerna inom det svenska fjällområdet, som under de senaste åren genom nya vägar, planerade nya vattenregleringar och en ständigt ökad besöksström från längre och närmare håll riskerar att avsevärt förändra karaktär.

Naturvårdsutredningen ansåg det lämpligt med en allmän översyn av gällande föreskrifter för nationalparkerna med en avvägning mellan de olika intressen parkerna skall tjäna. En sådan allsidig genomgång har ännu icke skett. De ursprungligen avsatta fjällnationalparkerna tillkom efter ganska lättvindiga förutsättningar, och gränsdragningarna ter sig i många fall slumpmässiga.

Det syns därför motiverat att en översyn sker av de svenska fjällområdenas utnyttjande och det nuvarande beståndet av nationalparker liksom av för dessa gällande bestämmelser. Självklart måste därvid hela skalan av intressen tillgodoses, så att parkerna kommer till verkligt nyttjande i

Bihang till riksdagens protokoll 1969. 4 saml. Nr 1017

enlighet med sitt ursprungliga syfte. Sålunda kan vissa områden fortsatt behövas som vetenskapliga spårrområden, medan andra mera bör tillgodose rekreation och friluftsliv och därför utrustas med lämpliga anläggningar och anordningar för fjällturismen. Givetvis måste också all möjlig hänsyn tagas till samernas behov av marken för renskötseln och dess binärningar. Deras nuvarande rättigheter enligt renbeteslagen bör inte inskränkas. Därutöver bör samernas möjligheter till sidoinkomster av turistnäringen beaktas av statsmakterna. Uppmärksamhet bör ägnas alla angelägna kompletteringsbehov i fråga om nationalparkernas gränsdragningar.

Bland de områden som hittills icke fått nationalparksskydd men där sådant kan övervägas märkes främst Kebnekaisefjällen.

Kebnekaise

Den svenska fjällvärlden rymmer naturområden med många olika schatteringar och särdrag — från vidsträckta, öde myrland till hopträngda bergsområden med alpin prägel.

Kebnekaisefjällen är vårt mest renodlade och utpräglade högfjällsområde. Den förtätade koncentrationen av berglandskapets olika element som vi har i Kebnekaisefjällens väl avgränsade område är unik i de svenska fjällen. Området rymmer dessutom Sveriges högsta punkt över havet, Kebnekaises sydtopp.

Kebnekaisefjällen i den mening de här omtalas upptar en yta på cirka femhundra kvadratkilometer. Området avgränsas i stort av de tre stora dalgångarna, som bildar en rätvinklig triangel, Ladtjovagge, Tjäktjavagge/Alesvagge och Vistasvagge. Till Kebnekaisefjällen räknar man normalt också de smärre massiv som ligger närmast utanför triangeln, i norr Mårmafjällen, i söder Skartåive, i väster Sälkatjåkka.

Fjällområdet ligger cirka sex mil rakt väster om Kiruna stads centrum och är fränsett det södra ytterområdet beläget inom stadens gränser. Läge och utsträckning framgår i stort av tillhörande karta.

Kebnekaisefjällen saknar fast bebyggelse utanför Nikkaluokta — inkörporten till fjällområdet. Bebyggelsen utanför Nikkaluokta är till nära hundra procent turistanläggningar, som ägs av Svenska turistföreningen. Anläggningarna är små. Allmän väg slutar för närvarande ett par kilometer från Nikkaluokta. Området är i övrigt väglöst.

Trots förekommande bebyggelse kan Kebnekaisefjällen karakteriseras som i princip orörd natur. En av anledningarna härtill — vid sidan av Svenska turistföreningens väl avvägda insats — är naturligtvis den oömma karaktären på landskapet.

Komplement till Sareks nationalpark

Det kan ligga nära till hands att jämföra Kebnekaise och Sarek, vilka till vissa delar är parallellställda men ändock i stora grunddrag mycket olika.

I Kebnekaise — såsom det här definierats — finns nära tvåhundra markerade toppar, cirka femtio glaciärer, ett tjugotal mindre sjöar; till detta djupt nedskurna dalgångar. Sarekfjällens cirka fyra gånger så stora ytvidd rymmer drygt tvåhundra markerade toppar och cirka etthundra glaciärer. Sjöarna är även här relativt få, men flera har betydande storlek. Den direkt iakttagbara skillnaden mellan Sarek och Kebnekaise är främst koncentrationen av toppar och glaciärer inom respektive fjällområden. Att bl. a. villkoren och förutsättningarna för växt- och djurliv är väsentligt olika för de båda fjällområdena är därför också självklart. Som naturområden kompletterar Sarek och Kebnekaise varandra.

Med sin hårda grundkaraktär är Kebnekaisefjällen unika, i sträng mening exklusiva. Det är särdrag som vi måste slå vakt om, d. v. s. området bör skyddas genom reglerade bestämmelser.

Det enklaste och radikalaste greppet är att göra Kebnekaisefjällen till nationalpark, med en genomtänkt plan som grund för det fortsatta utnyttjandet. Kebnekaise som nationalpark löser inte i sig själv naturvårds- och skyddsproblemen inom området, men begränsar möjligheterna till ett planlöst och kortsiktigt utnyttjande av en av våra sista genuina högfjällsregioner.

Människans planlösa — och i bästa fall illa genomtänkta — exploatering av den orörda naturen har länge varit ett problem. Inte ens högfjällen går fria, inte heller Kebnekaisefjällen. De ekologiska aspekterna på naturen kommer därvid in i bilden. Bland annat är bullerproblemet genom den snabbt växande snöskoterburna trafiken i våra hitintills ostörda fjällområden på väg att utvecklas till det största skyddsproblemet för dessa områden — ett av problemen i ett stort komplex av kortsynta ingrepp. Bullerterrorn och därmed sammanhängande följdverkningar berör för övrigt endast delvis människan — som dock till stor del besöker dessa områden i deras egenskap av reservat för tystnad, frisk luft och rent vatten. Bullermattorna som läggs ut i trånga fjälldalar av den okontrollerade skotertrafiken skapar stora problem för djurlivet, och vad som än mer kan befaras — oersättningsbara skador. Planerade anläggningar och vägar — där kortsiktiga affärs- och turistmässiga aspekter spelar en avgörande roll — är andra faktorer i det latenta miljöhotet mot orörda naturområden.

Kebnekaise som nationalpark skulle kunna bidra till att begränsa skadeverkningarna inom området bl. a. i nämnda avseenden.

Kebnekaisefjällen som naturområde berör i huvudsak tre intressenter: samerna, vetenskapen, turismen. Hela området är kronomark, fränsett en mindre del i nedre Vistasvage tillhörande Pirttivuopio by.

För samerna har högfjällen i det inre i alla tider haft en mycket underordnad betydelse. Det är egentligen endast de omgivande dalgångarna som betytt något och i viss mån alltjämt utnyttjas. Mycket talar för att värdet kommer att minska än mer. Kebnekaisefjällen är inte heller till karaktären renskötarland, och stora delar får betraktas som mer eller mindre otjänliga

för renskötsel. Som jakt- och fiskeområde för samerna är de också av mindre intresse, de inre delarna helt värdelösa.

Vetenskapliga och turistiska intressen

Vetenskapen har primära intressen att bevaka, Kebnekaisefjällen och forskningen är ett inarbetat begrepp. Här skall främst nämnas det glaciologiska forskningsarbetet vid Tarfala vetenskapliga station — ett arbete som pågått i snart tjugofem år. Den verksamheten har under hand vidgats till grenar som leder till många andra av naturens stammar och rötter. Fjällvärldens stora och i huvudsak orörda naturområden är oersättliga för vetenskap och forskning. Att slå vakt om naturen som forskningsobjekt är ett tungt vägande sakskäl. Det skälet gäller i hög grad för Kebnekaise.

För turismen har Kebnekaisefjällen en betydelse med så stor räckvidd att den inte enkelt kan överblickas. Med behovet av fria strövområden och rätt utnyttjad orörd natur i en fritidsexpanderande framtid är vi enbart inne i ett öppningsskede. Vi bör noga överväga vårt utnyttjande av alltjämt orörda naturområden. Att ge Kebnekaise skyddet som nationalpark är därför väsentligt även ur social och allmänt turistisk synpunkt.

Ett planmässigt tillgodogörande av Kebnekaisefjällen bör kunna ske utan att någondera av samerna, vetenskapen eller turismen får sina intressen åsidosatta.

Beträffande samerna bör tillses att deras rättigheter enligt renbeteslagen bibehålls samt deras möjligheter att driva sitt urgamla näringsfång inte i något avseende begränsas. Dessa frågor kan beaktas i bestämmelserna för den tänkta nationalparken. Jakt- och fiskerätt för samerna kan också regleras i reglementet.

Ett av de primära skälen till att Kebnekaisefjällen avsätts som nationalpark är som ovan anförts området värde för forskningen.

Vad det gäller turismen inom området bör strävan vara ett fullföljande av Svenska turistföreningens målinriktade arbete i Kebnekaise — att göra fjällen tillgängliga utan att den oersättliga grundkaraktären förändras. Knappast något fjällområde är f. ö. av så stort allmänt intresse som Kebnekaise. Området tillgodoser de flesta önskemål — från enkla vandringar till avancerad alpinism.

Det bör understrykas att Kebnekaisefjällen saknar praktiskt taget alla förutsättningar för en exploatering genom vattenkraftutbyggnad eller gruvdrift — vad vi nu vet och med hänsyn till dagens krav och förutsättningar. Förhållandet får ses som en positiv faktor vid bedömningen av frågan om Kebnekaise som nationalpark.

Ett avsättande av Kebnekaise som nationalpark får till sist ses som ett steg i samhällets planmässiga strävan att bevara olika naturtyper åt kommande generationer. Sarek, Padjelanta och Kebnekaise bildar därvid till-

sammans ett representativt tvärsnitt av en exklusiv fjällnatur och är var för sig exempel på unika naturområden.

Kebnekaise är den yttersta typen av en hård och orörd natur, som med väl genomtänkta åtgärder bör kunna göras tillgänglig för var och en utan att den orörda karaktären påverkas. Området har ägnats en utförlig presentation i en nyligen utkommen bok, Kebnekaise, av Tore Abrahamsson.

Med stöd av vad ovan anförts hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning om de svenska fjällområdenas planmässiga användning inom ramen för modern naturvård och att därvid särskilt beaktas skyddsbehovet av Kebnekaisefjällen och detta områdes avsättande till nationalpark.

Stockholm den 28 januari 1969

<i>Ola Ullsten (fp)</i>	<i>P. O. Sundman (cp)</i>	<i>Nancy Eriksson (s)</i>
<i>Erik Grebäck (cp)</i>	<i>Erik Tobé (fp)</i>	<i>Gösta Bohman (m)</i>

